

проведення виборів декана". "Ми готові в будь-який день січня", — відповів я. У відповідь в присутності заступників декана доц. Миголинця І.М. та Росоли І.Й. було мною почуто неочікуване: "Є пропозиція провести вибори декана фізичного факультету в кінці листопада 2004 року!" "Але це ще майже рік мені працювати деканом?" "Так, справа в тому, що у професора Шимона 22 листопада знаменна дата — 70 річчя від дня народження!" Я не міг відмовити ректору на таку високу оцінку моєї 15 річної діяльності на посаді декана. Тим більше, що і навколишні зітхнули з задоволенням.

17 грудня 2003 року Вчена рада фізичного факультету прийняла рішення — провести вибори декана 25 листопада 2004 року. Згідно наказу ректора мені було продовжено термін обіймати посаду декана — до проведення виборів. На жаль, нове керівництво університету на чолі з професором Русиним В.В. проігнорувало як рішенням Вченої ради факультету, так і відповідним наказом ректора, не оголосивши у заздалегідь встановлені строки конкурс на проведення виборів декана фізичного факультету. 23 листопада — на другий день після відзначення мого 70 річчя, виконавши заповіт Великого ректора В. Сливки, я дотерміново залишив роботу в деканаті.

Ще за життя В.Ю. Сливки про нього було написано багато нарисів, проведено ще більше інтерв'ю. Але він заслужив і на те, щоб нині живі розкрили дедалі повніше обрії тієї глибокої борозни, яку залишив після себе. Історія вимагатиме цього. Перед труною, прощаючись з ним назавжди, я завершив свій виступ словами: "Ми прощаємося з Людиною з великої букви, який був наділений багатим спектром позитивних рис: ерудований з широким кругозором, на перший погляд спокійний, а насправді — врівноважений, цілеспрямований і раціональний у прийманні рішень, діловий і вольовий, добрий але і в достатній мірі строгий, без проявів пихатості доступний у спілкуванні". Таким збережеться він назавжди в наших серцях.

**Р. ОФІЦІНСЬКИЙ**

### **МИ — ЙОГО ДІТИ**

Як зазвичай кажуть у подібних випадках, я не входив у дуже близьке коло спілкування з покійним ректором Ужгородського національного університету Володимиром Юлійовичем Сливкою, проте бачився і розмовляв із ним сотні разів. Чимало наших бесід мали конфіденційну ознаку. Головним чином вони торкалися політичних тем: як загальнодержавних, так і регіональних. Були й делікатні. Оті п'ятнадцять років нашого знайомства у моїй пам'яті відклали низку вражень про цю особистість — гучну й знамениту, а водночас внутрішньо зібрану, акуратну і скромну.

Уперше я дізнався про існування людини з таким прізвищем, ім'ям і по батькові в пустині Кизилкуми, де служив після першого курсу. Хтось із знайомих надіслав мені в армію університетську багатотиражку "Радянський студент". У тому номері повідомлялося про вибори нового ректора. Ним став доктор фізико-математичних наук, професор Володимир Юлійович Сливка. Була рання весна 1988-го — "екватор" моєї солдатчини. Отож уперше я зустрівся з ректором аж через півтора року — вже студентом-другокурсником. Восени 1989-го наш університетський "четвертий" гуртожиток застрайкував через міський безлад і перебої з водопостачанням. Ректор організував зустріч голови міськвиконкому та інших посадовців із активом незадоволених студентів на чолі з моїм братом Василем, громадським деканом історичного факультету. Там і я був присутнім.

Із тої пори Володимир Юлійович мене впізнавав. І так уже склалося, що наше спілкування відразу лягло у політичну канву. У березні 1990-го він балотувався по місту Ужгород у Верховну Раду України (тоді ще — Української РСР). Це були перші демократичні вибори з небаченим досі альтернативним характером: на депутатський

мандат претендувало аж 26 кандидатів. Брат Василь, четвертокурсник-історик, став довіреною особою ректора і, ясна річ, утяг у виборчу кампанію й мене. Я вже співпрацював із місцевими газетами, тому був задіяний на інформаційно-аналітичному напрямку.

Пригадую майже детективну історію з передвиборчим іміджем інтерв'ю з Володимиром Юлійовичем, яке на його прохання підготував для "Молоді Закарпаття", що саме переживала пік популярності. Всі технічні речі були узгоджені з головним редактором заздалегідь. Матеріал я здав завчасу заступнику головреда. І несподівано з'ясовується, що для інтерв'ю бракує газетної шпальти. Головний редактор кудись зник і два дні перебував "поза зоною досяжності". Заступник виявився непоінформованим про домовленості, тож не мав яких-небудь повноважень на прийняття рішення. Ректор у пожежному порядку домовився з "Вістями Ужгородщини". Ті радо згодні друкувати. І ось беремо до рук свіжий номер райошки. Інтерв'ю нема, тільки одна фраза у "вінегреті" з кількома кандидатами.

Пізніше все прояснилося. Переміг директор взуттєвої фабрики, котрий показав як потрібно працювати з мас-медіа та з електоратом. Ці непоодинокі напрацювання адепти кучмізму творчо розвинули і вдосконалили на рівні "кризового менеджменту", що, власне, й привів до помаранчевої революції. А тоді у 1990-му фактично переміг "фабрично-заводський адмінресурс" із профспілковими заохоченнями і гостинами у прісновідомих Дубках під Ужгородом. Ми важко переживали гіркоту поразки, хоч і Володимир Юлійович посів престижну другу сходинку. Досі вважаю, що сподівана перемога вивела б його на чільні ролі у великій українській політиці поруч старшого друга — академіка Ігоря Рафаїловича Юхновського. І від цього виграв би не тільки рідний край. А так народним депутатом став безбарвний господарник (хоч і "червоний директор"), прізвище котрого нині згадає не кожен вузький фахівець-красзнавець. Копія згаданого неопублікованого інтерв'ю досі зберігається в моєму особистому архіві як згадка про дебют — перше бойове хрещення у справжній "реальній політиці".

Вдруге у народні депутати Володимир Юлійович балотувався через 12 років — у березні 2002-го — по мажоритарному окрузі, що включав Воловецький, Міжгірський, майже весь Хустський і декілька сіл Тячівського району. На той час я допомагав команді його опонента — мого близького друга Володимира Кашука, заступника голови Хустської райдержадміністрації. Кандидатів знову ж набралось забагато. Технологічний рівень виборчої стратегії відрізнявся "як небо і земля" від пам'ятного 1990-го. Але Володимир Юлійович залишився таким же щирим і безпосереднім романтиком.

Пригадую, а ми з Кашуком тоді доволі часто спілкувалися з ректором, як своєрідно наш візаві розв'язав делікатну проблему фінансування своєї виборчої кампанії: "Я щойно одержав Державну премію [у галузі науки і техніки за 2001 р. — *P.O.*] і ці гроші потрачу на вибори". Здається, йшлося лише про 7,5 тис. грн. Я зауважив, що його виборчий фонд у порівнянні з іншими виглядає занадто ризиковано. І отримав відповідь: "У мене більше просто нема, а залучати спонсорів мені якось не солідно. Люди мають вибирати людей, а не гроші".

На жаль, знову виграли чималенькі матеріальні стимули, на разі — заможного київського фармацевта, родом із Міжгірщини. Ми ж змагалися коректно, за принципом "кожен сам за себе". Отож результати виборів не затьмарили обоюсторонніх стосунків. Володимира Юлійовича добряче підвели ті, котрі повсякчас набивалися в його друзі та розводили теревені про унікальні норми закарпатської порядності. Один із них, колишній податківець, навіть неприємно дошкулив спробою зняти ректора з виборчих перегонів. Він угледів у декларації порушення: нібито не вказано жигулі-"дев'ятку". Насправді власник продав своє авто вже близько десяти років.

Як зараз модно називати, волонтером і політтехнологом я брав участь у майже всіх резонансних виборчих епопеях Закарпаття 1990-х — початку 2000-х років. Практично під час кожної з них траплялася нагода обговорити свої враження з Володимиром Юлійовичем. Він не любив розбурханих політичних пристрастей, але був політиком (чотири разів

обирався депутатом обласної ради від рідної Воловеччини, засідав у Державній раді при президентові в 1992-му) і жваво цікавився відповідними нюансами і напівтонами. При тому він завше лояльно ставився до всіх представників державної влади, маючи доволі широкі контакти з чільними можновладцями.

У багатьох випадках ректор виступав креативним менеджером, робив блискучі кроки на випередження. Насамперед він дбав, аби найчисельніший у краї інтелектуальний колектив не опинився "сліпою іграшкою" в руках обласних чиновників чи когось із маніпуляторів усеукраїнської політичної кухні. Так було у 1994-му, коли Володимир Юлійович спонукав мене допомогти висуванцю в нардепи від університету, котрий належав до його вихованців-кандидатів наук і котрого, по суті, вивів на крайову політичну арену. Він напрочуд пильно стежив за пульсом кампанії та залишився нами задоволений. Тоді ж наша група на старому синьому "Москвичі" Василя Керецмана, нині докторанта з державного управління, провідала Жденіївську ріку (долину). Зокрема, у селах Підполоззя, Жденієво, Росток та присілках, ми провели агітаційне турне на підтримку кандидатури ректора в обласну раду.

Зрозуміло, він був моральним авторитетом і найвизначнішим вихідцем із Воловеччини, тому не мав жодних труднощів на шляху до переобрання, але вважав, що не варто спочивати на лаврах, потрібно неухильно й постійно акумулювати настрої земляків. Якщо перешкождала перевантаженість ректорськими справами, то залучав довірених осіб. У депутатській діяльності йому значно допомагав працівник ректорату Василь Блискун, який, на жаль, теж відійшов за межу. У нього була спеціальна папка про нагальні проблеми жителів Воловецького району: індивідуальні й колективні заяви, скарги тощо. Першочергово ректор зробив усе можливе, щоби вища освіта, у тому числі престижні спеціальності, для дітей горян стала максимально доступною через цільові направлення і тому подібне.

Коли я редагував обласні газети, Володимир Юлійович інколи розпитував про редакційні клопоти. Самраз у 1999-му він задумав запустити нову університетську газету "Погляд" із прицілом на весь медіа-ринок Закарпаття, тому його цікавили дуже детально прикладні моменти: кошторис утримання газети, оплата праці, штатний розпис, технічна оснастка, редакційна тактика.

У той час ректор імпонувала політична діяльність Євгена Марчук. Наприкінці грудня 1998 р. у рамках фурштету після чергового з'їзду СДПУ(о) у мене було 40-хвилинне інтерв'ю з экс-прем'єром. У кулуарах з'їзду роздавали його тритомник "Виступи. Інтерв'ю. Статті" (1997–1998). Я привіз книжки в Ужгород і Володимир Юлійович взяв їх для ознайомлення. Як Марчук став кандидатом у президенти, то, власне, ректора як його потаємного симпатика спробували усунути з посади восени 1999 р. По суті, ця технологічна хитрість лежала в основі неприємних перипетій, котрим поклав край особисто президент Кучма.

Як учений, професор Сливка прагнув з'ясувати кожну справу всебічно. І ніколи не дозволяв собі необдуманих кроків. Мої консультації чи поради ззовні не мали формалізованого вигляду. Зазвичай це були випадкові зустрічі біля ректорату, у холі адмінбудинку обласної влади чи будь-де інде.

Володимир Юлійович апробував якусь важливу ідею у природній, невимушеній, ну, майже як у відстороненій чисто життєвій бесіді, між іншим. Приміром, у день свята Миколая в грудні 2003-го іду по Корзо. Назустріч ректор із юрисконсультантом університету ідуть на каву в "Піт-стоп". Запросили й мене. Я вже відійшов від політичних справ, та однаково знайшлася спільна тема для обміну оцінками і прогнозами. Нерідко перекидалися слівцем у суботне передобіддя на Зеленому ринку в центрі Ужгорода, де він сам або з дружиною традиційно робив сімейні продуктові закупки. Якраз суботні газети додавали чергову порцію адреналіну.

Не хотів би скласти враження про виключно прагматичне спрямування цих стосунків. Без сумніву, їх наповнювала особисте: повага, приязнь і симпатія. І це були не

лише прописні морально-етичні цінності, притаманні взаєминам серед інтелігентів. Володимир Юлійович мав чулу душу і спостережливу вдачу. Веду синів якимось у школу Собранецькою вулицею, поспішаю, аби встигнути до восьмої години ще й на лекцію. За кілька днів ректор примітив, як підросли мої діти — бачив нас, ідучи вранці пішки на роботу. Чесно кажучи, я тоді не подивився на протилежний бік вулиці. А Володимир Юлійович повернув біля магазинчика "Грот", в якому, до речі, повертаючись із роботи, часто ввечері купував хліб додому.

Важко сотні роздрібнених вражень за півтора десятиліття компактно вмістити в одну цільну розповідь-спомин. Найглибше врізалися в пам'ять бесіди студентської пори, що припали на оптимістичні революційні 1989–1991-і та динамічні кризові 1992–1993-і роки. Володимир Юлійович особисто опікувався найпомітнішими студентами. З його ініціативи впроваджувалося прогресивне вільне відвідування лекцій відмінниками навчання. Цим він буквально шокував вельми консервативне керівництво історичного факультету.

Для викладацько-професорського складу істфаку Українська мирна революція виявилася повною несподіванкою. Ті, хто кував ідеологічні кадри для тоталітарного режиму, попервах важкувато долали догми і губились на методологічних роздоріжжях. Траплялися конфліктні ситуації між студентами і викладачами "сталінського розливу", в яких комуністичні переконання заміняли інтелект. Як правило, ректор сам приходив на лекції, розбирався, так би мовити, не з чийогось голосу. Намагався завше знайти компроміс. Ряд лекторів скористалися шансом читати курси на менш вибагливих факультетах.

Значну моральну підтримку Володимир Юлійович надавав тим студентам, які розпочинали свою наукову стежу. Зі свого боку можу навести два приклади. Атрибутом кожного ученого (не тільки початкуючого) була ще й донедавна портативна друкарська машинка. Я вчився гарно, стипендія дозволяла мені придбати цей "інструмент". Оптимальною за ціною і якістю тоді вважалася німецька (НДРівська) "Optima". Але 1990–1991 роки, не треба нагадувати, ввійшли у вітчизняну історію своїми гротескними товарними дефіцитами, талонами, купонами, кілометровими чергами на все. Друкарські машинки не спричиняли ажіотажу, проте совкова торгівля і для них не робила винятків. Ректор підказав підготувати листа за його підписом із відповідним проханням до начальниці міської торгівлі промисловими товарами. Жіночка відправила мене до директриси "Чарівного ліхтарика". Але там припадали пилом лише масивні "Ятрані", кращих уже не поставляли.

Іншим падом ректор запропонував підготувати документи для навчання у французькому університеті. Самраз він повернувся із закордонного відрядження у Францію і Австрію, де вивчав освітньо-науковий досвід. Зав'язав дружні контакти і у плані студентського обміну, зокрема з Ремі Гессом (м. Реймс), впливовим функціонером галузі вищої освіти. Через відділ зарубіжних зв'язків я відправив усе необхідне. Ще існував Союз і дозвіл давали чиновники держкомітету вищої освіти у Москві. Провінціалові від них домогтися що-небудь у той переломний час означало автоматично потрапити у книгу рекордів Гіннеса. Отже, рекордна планка виявилася для мене зависокою. Уже в роки незалежності Володимир Юлійович всіляко підтримав ініціативу франко-швейцарського кооперативу "Лонго-май" і десятки студентів романо-германської філології Ужгородського університету скористалися прекрасною нагодою пізнати західну цивілізацію зблизка.

Із таких начебто дещиць і була для пересічного загалу зіткана харизма ректора. Він мав незлостивий характер, а тимчасові непорозуміння розсмоктувалися природно, бо ідеальних людей нема. Особливо Володимир Юлійович слідкував у періодиці за публікаціями про університет. Влітку 1993 року в "Закарпатській правді" дискутувалося питання, кому передати престижне приміщення, щойно збудоване словацькими будівельниками в новому районі Ужгорода. Ясна річ, претендував університет, але вистачало інших бажаючих. Зрештою там розмістилася гімназія, як самостійний підрозділ.

Та публічно було зламано чимало стріл. Один допис у "Закарпатці" ректору здався вельми дошкульним і він пов'язав його зі мною. Правильніше — з моїм тестем, з яким ректор у студентські роки жив в одній величезній кімнаті гуртожитку.

Коли я підписував дозвіл на продовження терміну проживання у "п'ятому" гуртожитку, Володимир Юлійович висловив здивування цим фактом антиуніверситетської акції. М'яко кажучи, я теж був ошелешений. Наступного дня, розшукавши злополучну газету, я зайшов до нього в ректорат і показав помилку: насправді то писав майже однофамілець тестя, коли б дещо змінити порядок літер у прізвищі. До речі, він і став директором гімназії у тому приміщенні, за яке боровся. Похмуре лице ректора проясніло: "Я ж думаю: не може бути. Я ж підтримую тебе з "младих лег". Справді, ми, студенти, були його дітьми, у нас він вкладав свою душу і тому боляче переживав, як ми коли-небудь легковажили. А формат довірливих стосунків обопільно накладав серйозні зобов'язання. Про це велемовно свідчить навіть ось такий тривіальний епізод.

Переселення у межах гуртожитку з маленької кімнати у середню, а відтак у двокімнатний блок (по мірі поповнення сім'ї новими членами), принаймні для мене слугувало своєрідним ритуалом. Щоразу Володимир Юлійович ретельно розмірковував на заявою, звіряв із стосом аналогічних, що накопичились у студентському профкомі чи у його теці. Я терпляче навідувався в ректорат. Будучи викладачем, блок одержав аж з одинадцятого візиту до кабінету ректора. Серед низки прохачів усе ж таки він зупинився на моєму проханні — від молоді сім'ї з двома дітьми. Володимир Юлійович подбав і про наш матеріальний стан. З його подачі я ще студентом випускного курсу в 1993 році отримав 0,25 ставки у новоорганізованому НДІ карпатознавства, а потім аспірантом стільки ж дістав на кафедрі історії України.

Осібним штрихом скажу про своє працевлаштування. Достроково, за півроку до офіційного фінішу навчання у стаціонарній аспірантурі при кафедрі історії України я захистив кандидатську дисертацію. Це трапилося на початку літа і Вища атестаційна комісія небавом відправилася на затяжні літні канікули. Черга моєї справи підійшла аж наприкінці жовтня. Формально до того часу я мав залишатися аспірантом. Однак відділ аспірантури вчинив інакше, негайно позбавивши мене стипендії. Я став безробітним і, звісно, апелював до ректора. І, зрештою, через дев'ять місяців, у березні 1997 року приступив до викладання, щоправда на юридичному факультеті. Згодом усім, хто захищав кандидатські достроково, ректорат почав виплачувати премії. Мене ж покарали, як кажуть, за розумну голову. Але у подальшому цей епізод усе таки дістав позитивну розв'язку для стимулювання науково-дослідної активності в аспірантському середовищі. На щастя, фарс, який мене спіткав, в університеті не мав прецеденту.

У березні та вересні 1999 року елітна закарпатська делегація взяла участь у двох раундах пропрезидентського форуму "Злагода". Збереглося фото, коли на одному із засідань ми з ректором сиділи поряд. Перед нами місце зайняв тодішній та нинішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк. У поїзді "Київ-Ужгород" завжди часу вдосталь на обговорення наболілого. Наші купе теж знаходилися поруч. Не пригадую обговорених тем і сюжетів, але закарбувався цікавий нюанс — футбольний. Либонь, у березні київське "Динамо" в Лізі європейських чемпіонів грало з грандом світового футболу (чи не з "Барселаною"?). Матч припав на вечір наших залізничних мандрів. У вагоні всі припали до внутрішнього радіо, котре ретранслювало перебіг подій на полі.

Не треба довго розводитись, якою уривчатою і неякісною була трансляція. Як довголітній "динамівський" уболівальник, Володимир Юлійович не зміг витерпіти чисельних лакун про два доленосні тайми. Тут я трапився під руку і ректор попросив навести лад. Я знайшов начальника поїзда за вагонів із десять. Він і сам радий догодити, вручну пеленгуючи антеною слабенького переносного радіоприймача типу радянсько-прибалтійської "Спідолі". Як на зло, колія звивалася змійкою через віадуки і тунелі, прикарпатські пагорби. Та вдвох лозити і передавати радіосигнал стало зручніше. Як

слухачам, принаймні хоч нам пощастило. Та не тільки. Володимир Юлійович засвідчив, що зі мною вельми безпечно йти в розвідку. Перемога киян йому додала настрою.

Після президентських виборів-1999 політична арена України змінилася докорінно. Авторитарний сценарій розгортався стрімко. Другий всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 року плавно перетік у департизацію, що народилася в президентському оточенні та дістала організаційне закріплення у плані дій адміністрації президента і голів обласних державних адміністрацій. Її пік припав на травень-липень, а затухання спричинила "справа Гонгадзе". Об'єктом департизаційних зусиль у Закарпатті стала найбільш мобільна політична сила — обласна організація об'єднаних соціал-демократів. Одне з їх "осиних гнізд" керівництво області виявило в університеті та відрядило до ректора двох заступників голови облдержадміністрації.

Не буду вдаватися в деталі, але не обійшлося без комісії з адміністрації президента, котра перевірила скарги на утиски викладачів за політичні переконання. Якщо чимало переслідувань виглядали фантазіями, то я знову ж таки сам-однісінький опинився у винятковій невіртуальній ситуації. Мене звільнили. Чи то за елементарним недоглядом відділу кадрів, чи за лихим умислом. Мій річний трудовий контракт завершився у серпні, а його не продовжили, хоча всі документи були подані заздалегідь. Упевнений, що все гаразд, я продовжив працю на кафедрі у новому навчальному році. Аж раптом на початку жовтня у касі не видали зарплату за вересень, попросивши повернути одержаний аванс, позаяк я вже не працюю в університеті. Я зайшов у відділ кадрів забрати документи і випадково зустрівся з ректором, який самраз відчинив двері свого кабінету... Далі була тривала бесіда тет-а-тет і поновлення "заднім числом". Володимир Юлійович попросив не надавати цьому розголосу, якраз члени комісії адміністрації президента проводили активні бесіди зі скаргниками. Зрозуміло, ні у звіт комісії, ні у медіа ця "бомба" не потрапила.

Я не міг інакше. Тому тримався подалі маразматичних технологій та безглузлого інтриганства. Тому редаговані мною газети тільки примножували іміджеву прибавливість університету. Пізніше, коли головні редактори змінилися вдруге-втретє-четверте, вони включилися у чорний піар і на їх базі провели клонування жовтих-прежовтих "бойових листків", що силоміць підкидалися у поштові скриньки і на повен рот паплюжили крайову еліту. Навіть маститі інформаційні кілери ганьбилися під тим брудом підписуватися справжніми прізвищами, хоч їм замовник віддячував неанонісними почесними званнями, на жаль, від імені держави.

І останнє. Мені по-християнськи шкода довголітнього партнера, з яким розірвав співпрацю кінцево ще у січні 2003 року. Далі я спостерігав за подіями виключно як історик, а він, будучи держслужбовцем, маргіналізувався і криміналізувався буквально на очах, так і не подолав комплекс Еліпа щодо свого благодійника і вчителя в прямому значенні. Загорнута у владні шати під прикриттям одіозних правоохоронців, його хвороблива маячня врешті решт і спричинила трагічний фінал у понеділок 24 травня 2004 року. Хоч цей достойник наполягав на алібі, але набралосся багацько підозрілих збігів. Не менш неадекватно повів себе прокурор області.

Припущення, що влада причетна до самогубства, залишилося в силі, коли поновилося слідство. У лютому 2005 р. мене також кликали у міську прокуратуру, як і десятки інших свідків. Востаннє я бачився з Володимиром Юлійовичем у четвер — за кілька днів до того травневого чорного понеділка. Ніколи б і не подумав, що ці ввічливі вітальні слова на сходинах ректорату стануть прощальними. Він до останньої миті жив університетом. Із ним були як ніколи сильними і вільними. Тому бандити і псевдополітики спробували його забрати від нас. Та прорахувалися. Пам'ять — неопалима, незнищенна, як Земля.

Своїм життям і своєю смертю ректор Сливка здобув довічну прописку в наших серцях. З університетського пагорба, з вікон нових корпусів видно його могилу на "Кальварії". Образно й буквально Володимир Юлійович поруч із нами, як взірець, як оберіг могутнього карпатського духу.